

כנס מיט"ל 2021

מגמות בולטות בהשכלה הגבוהה: מה לימדה אותנו שנת הקורונה וכיצד כדאי להתקדם מכאן?

תקציר

העידן הנוכחי הביא עמו שינויים גלובליים רבים, שינויים שקיבלו משנה תוקף מאז פרוץ משבר הקורונה והמעבר המלא לעבודה וללימודים מרחוק. עולם ההשכלה הגבוהה מושפע ממגמות עסקיות, כלכליות, פוליטיות, סביבתיות וטכנולוגיות שהן חלק מה Ecosystem הרחב בו הוא מתנהל. בהרצאה יוצגו עשר מגמות עיקריות שיש בהן כדי להשפיע ולייצר שינוי בתפיסות פדגוגיות ובדרכי פעולה של מוסדות ההשכלה הגבוהה. ההרצאה תכלול סקירה של המגמות הבולטות, תוך הצגת דוגמאות לביטוי כל מגמה ולחיבור שלה לתהליכי למידה. מה השתנה בשנה האחרונה? מהן הנחות המוצא שחשוב לקחת בחשבון בבחינת כל מגמה? כיצד אני יכולה לקדם את הנושאים הללו אצלי בארגון? שאלות אלה ונוספות ידונו בהרצאה.

מילות מפתח: מגמות בהשכלה גבוהה, טרנדים, פדגוגיה דיגיטלית, למידה מרחוק, מעורבות בלמידה, שילוב התעשייה בהשכלה הגבוהה

רקע

בעשור האחרון אנו עדים להתרחשות תהליכים משמעותיים, לשינוי פרדיגמות פדגוגיות ולדרכים חדשות בהן משולבות טכנולוגיות בתהליכי פיתוח פדגוגי ובהוראה. תהליכים אלה קיבלו משנה תוקף בשנה וחצי האחרונות עם פרוץ מגפת הקורונה העולמית. התרחשות משמעותית וקיצונית זו הובילה למצב של העדר ברירה בו לא נותרה למוסדות וארגונים שונים, ביניהם מוסדות ההשכלה הגבוהה, אפשרות להתעלם מתהליכים טכנולוגיים ומהאפשרויות שמביאה עמה הלמידה מרחוק. בהרצאה אסקור עשרה טרנדים, עשר מגמות מובילות הרלוונטיות המשפיעות בצורה גלובלית על עולמות רבים ומגוונים (שוק העבודה, הכלכלה, הפוליטיקה, הסביבה) ואתייחס להשפעתן על עולם ההשכלה הגבוהה.

הנחות מוצא

ברצוני להניח שתי הנחות מוצא בבסיס הדיון והחשיבה על השינויים בעולם ההשכלה הגבוהה. האחת, ההנחה וההבנה לפיה עולם ההשכלה הגבוהה אינו פועל בחלל ריק. זהו עולם המושפע ומתפקד ביחסי גומלין הדוקים וכחלק מה Ecosystem שבה הוא מתקיים. הנחה זו משמעה, למשל, שהתרחשויות כגון שינויים דרמטיים בשוק העבודה בעקבות מגפת הקורונה: המעבר לעבודה מרחוק, הגישה לטכנולוגיות המסייעות לקיום פגישות וידאו ועוד, כל אלה משפיעים גם על ההשכלה הגבוהה. על כן, יש לקחת בחשבון תמורות משמעותיות שכאלה, גם אם הן לא מתרחשות (תחילה) בהשכלה הגבוהה, אלא בעולמות המתרחשים סביב לה.

ההנחה השנייה, היא נקודת המוצא שבה מצויה ההשכלה הגבוהה בעידן הנוכחי. האקדמיה מצויה כיום בעין הביקורת ובבחינה קפדנית לגבי מעמדה ותרומתה בעולם החדש. שאלה שעולה היום ביתר שאת בהקשר זה היא השאלה לגבי ה ROI של ההשכלה הגבוהה. במילים אחרות, מה יוצא לסטודנטיות ולסטודנטים מהלמידה באוניברסיטה? מדוע משתלם וכדאי להשקיע את הזמן והכסף בהשכלה הגבוהה? אם בעבר התשובה לכך הייתה ברורה, ולא ניתן היה להתקדם במחקר, בלמידה ובתעסוקה בלא תואר ראשון, הרי שכיום עניין זה מוטל בספק. תכניות הכשרה מקצועית, מיקרו תארים וחלופות נוספות מטשטשים את הצורך בתואר לטובת מציאת עבודה לאחר מכן. לכך מצטרפת מגמה של מעסיקים רבים בתעשייה שאינם דורשים עוד תואר אקדמי כתנאי בסיס לקבלה לעבודה.

עשרת הגדולים: מגמות בולטות בהשכלה הגבוהה

1. **למידה מרחוק**- מגמה זו החלה כבר לפני כמה עשורים אך קיבלה תאוצה בשנה האחרונה. האפשרות של למידה אקדמית מבלי לצאת מהבית (לרבות שיעורים חיים, חומרי למידה א-סינכרוניים ובחינות מקוונות) קיימת כיום בכל המוסדות בעולם. מוסדות מבחינים עצמם האחד מהשני דרך התמהיל הייחודי שהם מייצרים בתוך הלמידה, בין הרכיבים הסינכרוניים והא-סינכרוניים. מעבר זה מחייב אותנו לשינוי פרדיגמה לא רק לגבי המפגש המתקיים בזום אלא גם לגבי תהליך הלמידה כולו, פיתוח הרכיבים הא-סינכרוניים, שיפור סביבות הלמידה, דרכי ההערכה ועוד.
2. **פרסונליזציה**- שיפור משמעותי בכלים של אנליטיקות למידה ובנתוני עתק הקיימים כיום על הלומדות והלומדים בסביבת הלמידה, מאפשרים דיפרנציאציה ומענה תפור לפי מידה לכל לומדת. לפי רמת הידע וסגנון הלמידה הייחודי לו.ה. בנוסף, כניסתן של טכנולוגיות מסתגלות ללמידה מעלה את הערך המוסף של ההתאמה האישית הן בתצוגת המידע והן בפתרונות הלימודיים המוצעים בלמידה.
3. **מיומנויות רכות**- בעידן שבו הידע מצוי בכף היד של הלומדים ונגיש לכל, יש חשיבות רבה בהוראה ובפיתוח של מיומנויות למידה ומיומנויות חשובות נוספות, שיאפשרו ללומדים להצליח יותר בעבודה ובעולם האמיתי, בכל תחום בו יעסקו. עבודות העתיד אינן ידועות כעת ולכן חיזוק מיומנויות כגון פתרון בעיות, יצירתיות, עבודת צוות, ניהול זמן, נטוורקינג וכדומה, יבטיח יכולות רלוונטיות לעולם העתידי, בכל תחום שיהיה.
4. **למידה התנסותית ואימריבית**- כמענה לביקורת כנגד האקדמיה על ניתוקה מ'השטח' ומעולם המעשה ומתוך רצון לייצר למידה משמעותית, חווייתית וזכירה ללומדות וללומדים, ישנה דרישה לשלב יותר למידה התנסותית. למידה שמעמדת את הלומדים בבעיות אמיתיות מהשטח ומזמנת התמודדות עימן, למידה שמשלבת היכרות עם העולם המעשי של הדיסציפלינה ויצירת חוויות משמעותיות בלמידה. ההתפתחות הטכנולוגית של עולמות המציאות המדומה והרבודה מסייעים ביצירת החוויה המוחשית וההתנסותית עבור הלומדות, גם מהבית.
5. **למידה רשתית**- כחלק מהתפיסה העולמית של מעבר מהיררכיות לרשת, הלמידה הרשתית יוצאת מנקודת הנחה שאין בעלות על הידע ושאינן למידה משמעותית רק מהעברת הידע מגורם

- בודד לקבוצה. יש לייצר את הידע בקבוצה מתוך כלל משתתפיה. מרצה בהקשר זה אינה רק מקנה ידע אלא מתווכת אותו, מאפשרת ומסייעת ללמידה הקבוצתית להתרחש.
6. **בינה מלאכותית**- מגמה טכנולוגית משמעותית זו שתופסת תאוצה רבה בשנים האחרונות, מתחילה סוף סוף לחלחל גם לעולם ההשכלה הגבוהה. מערכות לניהול למידה נעזרות באלגוריתמים המנתחים את דרך הפעולה של הלומדים בסביבה, את נקודות הקושי ואת ההעדפות של המדיומים השונים, ומעניקות משוב מותאם ללומדים, בהתאם לניתוח אלגוריתמי זה.
7. **החיבור בין האקדמיה לתעשייה**- ביקורת רבה נשטחה אודות הניתוק הקיים בין עולם האקדמיה לעולם המעשה והתעשייה שבחוץ, אותו פוגשים הלומדים עם סיום התואר. מוסדות השכלה גבוהה שישכילו לייצר חיבור הדוק יותר בין האקדמיה לתעשייה ייצרו לעצמם יתרון יחסי והצדקה לבחירה בה על פני המתחרים. חיבור שכזה יכול להתרחש דרך תכנים מותאמים לצרכים בשוק, תכניות התמחות בתעסוקה, Boot camps, Shadowing, שידוכים בין מקומות התעסוקה לקורסים וללומדים וסיוע בהשמה בסוף הלמידה/התואר.
8. **מודלים אלטרנטיביים ללמידה**- כחלק מהנחת היסוד לפיה יש לשים דגש על התשואה ועל הערך המוסף שמקבלים לומדות ולומדים מהלמידה באוניברסיטה, מתגבשת ההבנה כי לומדים שונים באים עם צרכים שונים והאקדמיה נדרשת לייצר חלופות מעניינות ומגוונות ללמידה. לא רק תארים מלאים, גם נאנו תארים, תכניות הכשרה, תכניות מובנות לטובת תחום עיסוק או פרופסיה מסוימת ובעיקר תכנים מהודקים ומותאמים יותר לעולם המעשה שלאחר האקדמיה.
9. **רווחה גופנית, נפשית וחברתית של הסטודנטיות והסטודנטים**- מגמה זו מביאה את הצורך להסתכל על הלומדות. ים מנקודת מבט הוליסטית ואנושית יותר. ההוראה מרחוק אך חיזקה את ההיבטים הרגשיים המעורבים בלמידה וכל מוסד המכבד עצמו צריך לקחת בחשבון התחשבות ומתן מענה להיבטים רגשיים אלה לטובת הלמידה. טשטוש הגבולות בין הבית למקום העבודה/הלמידה והמצוקות שנוספו במשבר הקורונה, מחזקים את תפיסת הלמידה החברתית/רגשית והצורך להעניק ביטחון ללומדים על מנת לאפשר פניות לתהליך הלמידה.
10. **למידה למשך החיים, Life Long Learner**- העידן הנוכחי מזמן את בני האדם לא לשקוט לרגע בתהליך הלמידה. הלמידה מתרחשת כל הזמן, שכן השינויים והדינמיות של החיים מעודדת בכל עת התאמה עצמית לדבר הבא. מקצועות רבים נעלמים מהעולם וחדשים נכנסים ומחייבים את כולנו לצאת ממתחם הנוחות וללמוד בכל עת בהתאם לצורך ולשלב בו אנו מצויים בחיים. לא עוד תואר בתחילת הדרך ועבודה 40 שנה באותו המקום, אלא צרכים משתנים, תעסוקה דינמית ולימודים מגוונים מותאמים לשלבי החיים השונים.

לסיכום, מוסדות להשכלה גבוהה אינם יכולים עוד לנוח על זרי הדפנה ולצפות להמשך קיומם ושגשוגם תוך התעלמות מהסביבה הדינמית בה הם מתקיימים. חשיבה מחודשת על תכני הלימוד, הרלוונטיות שלהם לחיי הלומדות והלומדים, שיטות מגוונות וחדשות להערכה וללמידה, רתימת הטכנולוגיות לטובת יצירה מחדש של תהליכי למידה והתאמתם לדרכי הלמידה ולהיבטים הרגשיים של קהל הלומדים, כל אלה יהפכו את ההשכלה הגבוהה לגורם משמעותי ורלוונטי גם בעידן הנוכחי.

Bibliography

אלמוג, ת' ואלמוג, ע' (2020). כל שקרי האקדמיה: מה התקלקל במודל האוניברסיטאי ומה יחליף אותו. ידיעות ספרים.

כ"ץ, י' וטלשיר, ג' (עורכים). (2019). מגדלור או מגדל שן? האקדמיה בישראל בין פתיחות מאתגרת להסתגרות מתגוננת. רסלינג.

Frankiewicz, B., & Chamorro-Premuzic, T. (2020). Digital transformation is about talent, not technology. *Harvard Business Review*, 6.,

Neborsky E.V., Boguslavsky M.V., Ladyzhets N.S. & Naumova T.A. (2020). Digital Transformation of Higher Education: International Trends. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 437, 393-398.

Pelletier, K., Brown, M., Brooks, D.C., McCormack, M., Reeves, J., Arbino, N., ... Mondelli, V. (2021). *EDUCAUSE Horizon Report Teaching and Learning Edition* (pp. 4-50)

Wahab, A. (2020). Online and Remote Learning in Higher Education Institutes: A Necessity in light of COVID-19 Pandemic. *Higher Education Studies* 10(3), 16-35

World Economic Forum. (2020). *The Future of Jobs Report 2020*. World Economic Forum, Geneva, Switzerland.